

A CSEND KÉPEI – FÉNYES ADOLF EMLÉKKIÁLLÍTÁS A NEMZETI GALÉRIÁBAN

Tulassay Zsolt

A Nemzeti Galéria Fényes Adolf festőművész alkotásaiból kamarakiállítást rendezett „A csend képei” címmel a mester halálának 80. évfordulójára emlékezve. Fényes Adolf (születési nevén Fishmann Adolf) Kecskeméten született 1867-ben és Budapesten halt meg 1945-ben (1. kép).

1. kép. Fényes Adolf a műtermében, 1929

Fényes jómódú, tudós, zsidó családba született. Apja Fischmann Simon kecskeméti rabbi, anyja Wahrmann Regina, Israel Wahrmann-nak, a Pesti Izraelita Hitközség első rabbijának, az első pesti nyilvános zsidó iskolának megalapítójának az unokája. Nagybátyja Wahrmann Mór nagykereskedő, az első magyar zsidó országgyűlési képviselő. Apja halála után Budapestre költözött, 1886-ban vette fel a Fényes nevet.

Középiskolai tanulmányait a kecskeméti piarista gimnáziumba kezdi (2. kép). Jogtudományi tanulmányokat folytatott, amit félbehagyott és 1884-től 1887-ig a Mintarajz Iskolában Székely Bertalan és Gregus János növendéke lett. 1887-től 3 évig Weimarban élt, ahol Max Theddy-től tanult. 1891-ben Párizsban telepedett le, ahol a Julian Akadémia hallgatója lett. Hazatérve Benczúr Gyula mesteriskoláját látogatta. Az 1900-as éveket Olaszországban és Franciaországban töltötte, később is több alkalommal járt külföldön.

„Élénk figyelemmel kísérte a kortársi tendenciákat, de festészetében nyomot hagyott a művészettörténeti korszakok és a klasszikus mesterek beható ismerete is (1).”

2. kép. A kecskeméti piarista épületegyüttes a régi gimnáziumi szárnyal, 1877

1902-ben nyitották meg a Tisza és a Zagyva találkozásánál a régi vár helyén felépült szolnoki művésztelepet, amelynek egyik alapítója Fényes Adolf volt (2). „Kortársi visszaemlékezések és anekdoták sora szól Fényes szellemességéről és rendkívüli humoráról, de tudhatunk pedantériájáról, nagy fegyelemmel betartott szigorú napirendjéről és feszes időbeosztásáról, az alkotással töltött óráinak elzárkózó elvonultságáról is. A szolnoki művésztelep szeretett „Fényes bácsijaként”, a Japán kávéház és a Fészek Művészklub kedélyesen adomázó „Fényes Dolmányjaként” a társaság központi figurája volt, ugyanakkor magánéletében magányos, társ és család nélküli alak. „ (3).

A század első évtizedének második felében sok időt töltött Vácott, Szentendrén, Óbudán, ahol a csendes kisvárosi béke és nyugodt hangulat számos plain air művet ihletett. 1944-ben a szolnoki műterembe már nem térhetett vissza az egyre erősödő nyilas befolyás hatására. Bár Horthy Miklóstól kormányzói mentességben részesült, ám ő ezt visszautasította (2). A nyilasuralom idején a budapesti gettóba került, ott élte túl Pest ostromát. Két hónappal a gettó felszabadulása után a Nagymező utcai műteremlakásban agyvérzést kapott, s a kórházban már nem tudták megmenteni az életét. Más forrás szerint „a gettóban halt éhen, ahonnan a 80 éves agglegénynek már nem volt ereje hazajönni”. A Salgótarjáni utcai zsidó temetőben nyugszik (1).

Fényes közel negyvenöt éves alkotói korszakában számos stílus jelent meg. A festői életmű átmeneti szakaszokkal ugyan és egymástól élesen nem elválasztha-

„Fényes, az ember, épp oly értéke a magyar művészeti életnek, mint Fényes, a művész. Érdeklődését, fogékonyságát nem foglalják le saját művészeti céljai és törekvései. Tud visszapillantani a múltra és tud végigtekinteni a jelenen. Ízlése, érzéke sehol sem hagyja cserben. Olyan elfogulatlanul, olyan tárgyilagosan nézi a jelent, mintha a művészettörténet egy rég elmúlt korszaka tárulna elé. Olyan élesen s elevenen látja a múltat, mintha körülötte élhének, szeme előtt dolgoznának a klasszikus mesterek. És nem ér véget számára a világ, a művészet birodalmának határánál. Az élet egész-színjátéka érdekli, az egész – Comédie Humaine –, mint Balzac mondta.

Tanulságos és élvezetes hallgatni Fényes leszűrt nézeteit, finom észrevételeit, plasztikus szavait a művészet problémáiról, emlékeiről, újdonságairól. És akkor is érdemes melléje telepedni, ha némelykor szavakkal, és nem ecsettel festi le Budapest egyik-másik érdekes alakját. Nem csupán az emberek külső formáival szemben éles és finom Fényes pillantása. Az emberi vágyaknak és hiúságoknak, csalódásoknak és önáltatásoknak épp úgy gyökerükig lát, mint ahogy nyitott könyv előtt a természet a természet formakincseinek minden változata.

Fényes egész ember, a sok félelme között, a mi kicsinyes világunkban, és emberileg is az a legszebb rajta, ami a legnagyobb értéke művészetének: az egyszerűség.”

(Dr. Feleky Géza: Fényes Adolf, 1916)

tó tematikákkal három nagy korszakra tagolható. Munkásságának leglátványosabb, legelismertebb alkotásait azonban alig több, mint 10 év alatt 1899 és 1912 között festette (3).

Az első korszak, tanulmányainak végétől 1904-ig tart, amelyet erőteljes, monumentális, naturalista kompozíciók jellemeznek. Erre a korszakra esik a szociális érzékenységű szegény ember – ciklus, amelyben számos remekmű született. Ez után Fényes érdeklődése változott, amelyet Szolnokon töltött évei határoztak meg. A sötét tónusú festmények témáját, napfényes, friss tájak, kisvárosi utcák, parasztudvarok képei váltották fel. Ez a napfényes korszak, amelyet több kortársa is impresszionistának nevezett. Ennek az időszaknak a második felében festészetének témája válto-

zott és a rajzosabb formájú életképek, csendéletek, falusi házak belső világa került előtérbe. Szemléletmódja 1912-ben ismét változott és a valóságtól távolodva, fantázia vezérelte, mesészerű, dekoratív álmvilág jelent meg festészetében. Ezt az időszakot az elemzők romantikus korszaknak tartják (2).

A „Szegény – emberek élete” sorozat képeinek drámaisága megdöbbentő. A sötét tónusú festményeken rendszerint egy-egy alak jelenik meg, nem munkavégzés közben, hanem pillanatfelvételszerűen, egy mozdulatot rögzítve. A háttér sötét és az alakok megjelenítése monumentálissá teszi az alkotást. A paraszti élet sötét darabos mindennapjait ábrázolja az élet legmélyebb rétegeibe hatolva.

A képeken az alföldi régió sötét földszíneivel jele-

Anekdóták Fényes Adolfról

„Fényes Adolf a modellek réme. Harmadfél órája festi a nőt, s mikor az már nagyon elfárad, így szól hozzá: – Most lemehet pihenni. – A lány indul, de miután jó a mozdulata, ezt is rajzolni kezdi. Tízperces rajzolás után megszólal Fényes: – No, most ám elég volt a pihenésből. Álljon vissza!” (5).

„Fényes Adolf annak rendje és módja szerint való, szabályos agglegény volt. Példás rend uralkodott lakásában, műtermében. Földi halandó csak a kész képeit láthatta, a befejezetlenek befelé fordítva álltak a falak mellett. Pedáns volt magára, és pontos a megjelenésében. Pontosan öt órakor jelent meg a Nemzeti Kávéházban, hogy elfogyassza habos kávéját. Ha a kávéházi óra nem annyit mutatott, a főpincér hozzáigazította. A kávé elfogyasztása után elolvasta az újságokat, s pontosan fél hétkor elindult hazafelé”. (4).

„Fényes mint agglegény, szívesen vette, ha ebédre vagy vacsorára meghívják. Megkérdeztem egyszer Pólyát, nem tudja-e: böjtöl Fényes hosszúnappor?

– Hogyne böjtölne – válaszolja -, ha valaki meghívja rá!

Máskor meg ezt mesélte:

– Hogy ez a Fényes milyen diszkrét ember! Azt mondom neki egyszer karácsony este: – Gyere hozzánk vacsorára, Fényes bácsi. Nincs nálunk senki, feleségem meg a kislányom nagyon örülnének neked.

– Nem lehet Tibi, mert meg vagyok már hívva valahova.

– Hová? hátha telefonon le lehet mondani.

– Nem! nem mondhatom meg, szó sincs róla. De már megyek is, szerbusz!

Búsan megyek haza – hát kit találok ott vendégül: Fényest. A feleségem hívta meg, s ő diszkréten nem árulta el, hová megy.” (5).

3. kép. Anya és gyermeke, 1901

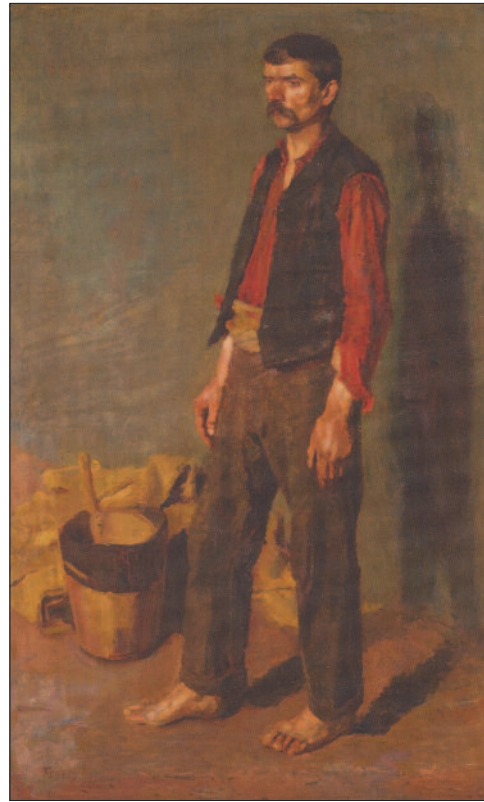
nik meg, széles ecsetvonásokkal, indulatos, súlyos vastag festékréteggel. „Fényes szülőföldje paraszti és parasztpolgári életformájának mindennapjait, tárgyi emlékeit emelte művészi rangra (3).

Rózsa Miklós művészeti író a festő munkáiban a nemzeti karaktert hangsúlyozta. „A színeknek, a tónusoknak, a valeuröknek micsoda öntudatos fölépítése kellett ahhoz, míg ő ebből a durva, nyers és európai színekhez szokott szemeknek annyira nyugtalan káosz-ból modern, előkelő és mégis a maga saját talajában gyökerező, egyéni és abszolút magyar stílust fejleszt-

hetett. Fényes gondolat – és érzésvilága magyar volt, magyar a környezet, amelyben tárgyait és alakjait kereste, a magyar föld volt az, amit száz és száz variációban felmagasztalt és a magyar élet volt az, melynek jeleneteit vásznai visszatükrözték. Amit magyar levegőnek neveznek – ez volt az. De ez a magyar levegő nem rejtelmes, hanem sárga, kék, szürke, piros, viola és zöld színeknek ez a mesésen meglátott és bravúrral visszaadott skálája, amelyből olyan színharmónia alakult ki, amely a magyar faluról, a magyar kisvárosról alkotott képzetünknek megfelel” (6).

4. kép. Öregasszony, 1902

6. kép. Napszámos, 1901

5. kép. Bőrkötényes munkás, 1901

7. kép. Csendes boldogság, 1904

8. kép. Kendős kislány kötényben, 1905 körül

Az *Anya és gyermek* című 1901-ben készült festmény megrázó erővel fejezi ki a szegénység kiszolgáltatottságát (3. kép). A sötét háttérből alig emelkedik ki a feketeruhás, kendővel fedett mezítlbas anya, amint ölébe ültetve szorítja magához kisfiát. Az anya óvóvédő karja a mozdulatból áradó szeretet, félelem drámai hatását. A kép érzelmileg hat ránk, a fájdalom, a nyomor, a kilátástalanság művészi ábrázolásával.

Az 1902-ben készült *Óregasszony* című kép a mun-

kába megfáradt, barázdált arcú fekete kendős asszonyt ábrázolja, aki a messzibe tekintve látja helyzete nyomorúságát, az élettől már semmit nem remél és kezét összefonva várja az elmúlás végzetét (4. kép). Alakjainak arcvonásai tükrözik a mindennapi megpróbáltatások nehézségeit (5., 6. kép). A *Csendes boldogság* házaspárja szemében inkább szomorúság, mint öröm ül. A bánatot az egyszerű sötét háttér is fokozza (7. kép). A fiatalasszony arca komoly, tekintete révedező, kezét

9. kép. Duzzogók, 1898

11. kép. Hazatérő testvérek, 1903

10. kép. Varró parasztlány, 1905 körül

12. kép. Domboldal, 1903

összekulcsolva az ölében tartja, mintegy jelezve az elvégzett munka utáni várakozás feszültségét. A fehéringes, bőrkötényes, kalapos férfi is a távolba néz, várva a boldogulás lehetőségét. A csend és a nyugalom látszólagos, inkább a beletörődés, a feszültség feloldódása, és a sorsuk elfogadásának a kényszere sugárzik az alkotásból.

13. kép. Testvérek, 1906

A *Kendős kislány kék kötényben* döbbenetes erejű alkotás. Szép arcú, szomorú tekintetű kislány ül a széken, kezét ölében tartva néz ránk. Fejét fekete kendő fedi, amely mellkasán keresztbe fonva végződik. Talán a szép arc, a gyönyörű barna szemek, az azokból áradó finomság és melegség oldottá, nyugodttá teszi a képet. Ebben segít a világosabb háttér, a falon megjelenő két kép, a ruha szép sárga színe, és a kötény kékje. Megrázóan szép alkotás (8. kép). A *Duzzogók* a szegény emberek élete sorozat kivételes darabjai közé tartozik (9. kép). Fényes életképet fest, amelyen a megbántott leány elfordul a fiútól, aki tanácstalanul, arcán a megbánás szándékával kísérel meg a békesség helyreállítását. A kép háttere immár nem sötét, a leány piros blúza, kö-

ténye fehér színe és a sértődöttséget kifejező arcpír finom bájt kölcsönöz a festménynek.

A *Varró parasztlány* című festmény színei megejtőek (10. kép). Bár a háttér egyneműen barna, a fekete kendő piros foltjai, a blúz rózsaszíne, a kötény kékje és a sarokban álló sárga kancsó élénkké, elevenné teszik a képet. A *Hazatérő testvérek* (11. kép) című festmény színessége, a fény és az árnyék játéka már nem a komor alföldi sötét felszíneket mutatja be, mindkét festmény jelenetet ábrázol, amely a sorozat korábbi statikus képeivel ellentétben mozgalmasságot, vidámságot kölcsönöz a képnek. A *Domboldal* egymásba olvadó színei, a zöldek és a barnák keveredése, a ruhák színessége, a kissé elmosódott kontúrok, a laza ecsetke-

14. kép. Udvaron olvasó nő, 1907 körül

zelés már a festő új, a napfényes korszakának irányába mutat, impresszionista hangulati elemekkel (12. kép).

Fényes napfényes korszaka döntően a szolnoki művésztelepen eltöltött évekhez kötődik. A festő stílusa, témái, érdeklődése megváltozott. Az eddigi sötét, komor színeit élénk, derűs, világos színvilág váltotta

fel, képein sima felületekkel, erős színfoltokkal (3). Számos műve az alföldi táj varázsát tükrözi, rajzos elemekkel, fényekkel átítatott színekkel. A szabadban festett képein a plain air fényhatások érvényesültek, vilá-

15. kép. Falusi utca, 1905

16. kép. Udvaron, 1905

gos, káprázatos színhasználattal, szépséggel, atmoszféra és karakterábrázolási képességgel. Képein a rendezetlen Zagyva part, a paraszttudvarok kedélye, a szűk szolnoki és falusi utcák, az akácfa árnyékában szunynyadó tanyák szinte izzanak a nyári nap hevében. Jellegetes magyar táj jelenik meg vásznain, a kisvárosok földszintes, alacsony horizontú házsorai, tágas udvarai napfényben fürdenek.

A stílus és témaváltást bemutató 1905-ös kiállításán Lyka Károly az Új idők folyóiratokban ezt írta: „A barnák, az ólmos szürkék örökre eltűntek. Minden, ami súlyos, tompa, mély, elborult, fülledt: helyet enged a nyílt levegő nagy világosságának. Élesen, világos lapokban rakosgatja, rendkívül szélesen egymás mellé a színeket. Nem közvetítő tónusok kapcsolják ezeket egybe, hanem a kép egysége, az egyensúly úgy áll elő, hogy az egyik szín világossága a másikkal azonos mértékű.” (7).

„A szabadban készült széles ecsetvonásokkal összefüggő színfoltokkal fogalmazott életképi jeleneteken a tiszta, keveretlen színek sugárzása, az erős nap-

18. kép. Kisvárosi utca, 1904

fényt visszaverő fehérek és sárgák intenzív ereje látványosan érvényesül.” (3).

17. kép. Kisvárosi délelőtt, 1904

„Sommázó lesz az előadása, a különféle színeket nem egymásba festi, hanem összevon részleteket, egyetlen biztosan megrajzolt folt keretében. Minden a fontos jellemvonásokra összpontosul, a nagy formák életet kapnak, a képeken a fény helyét a világosság foglalja el... az előadás az átélt forma és az átélt szín lényegének legszűkebb szavú, de találó tolmácsolására szorítkozik. „ (8).

A napfények korszak egyik legismertebb alkotása *Testvérek* (13. kép). A festményt a színek változatossága teszik különösen emlékezetessé. A kék háttér előtt a barna széken ülő kislány, a kalapot viselő kisöccsét öleli át. A fehér kendős kislány ruházatát a sárga, a piros és a világoskék szín teszi élénkké. A kisfiú szép arca szeretetet sugárzó, figyelő tekintete, ragaszkodása különösen megragadó. Az *Udvaron olvasó nő* című kép nyugodt, békés nyári délután hangulatát árasztja (14. kép). A tornácos fehérre meszelt ház udvarát, élénkzöld fák teszik árnyékossá, lombkoronájukon csak foltokban süt át a nyári nap. A kép előterében piros kerti bútorok láthatók, a széken kék ruhát viselő hölgy

ül, az asztalon bögre, amely talán éppen az elfogyasztott uzsonnára utalhat. A festmény hangulata magával ragadó, bensőséges.

A napfényes korszak képeinek jellegzetessége a fény és az árnyék játéka. A napsütésben fürdő utcák, terek, udvarok fényét házak, fák árnyékolják. A falusi nyár légkörének ábrázolása elbűvölő (15., 16., 17. kép). A kisvárosi és falusi utcák csendje, varázsa különös erővel jelenik meg a *Kisvárosi utca* (18. kép) és a *Napsütötte utca gyerekekkel* (19. kép) című festményeken. A *Téli verőfény* (20. kép) vásznán a fehér és a barna szín uralkodik. A behavazott utcák, háztetők, a barna kerítés mellett álló, kucsmát viselő parasztember, a kisé elmosódott kontúrok, a bágyadt téli napfény igazi téli életérzést közvetítenek. A *Vasárnap csendje a földeken* című képén a táj növényzete változatos színekben jelenik meg, a zöldek különböző árnyalata, a sárgult bokrok, fehér virágok, a parányi tó kékjében tükröződő cserje, a távolban a szántóföldek és a felhőtlen kék ég ölelkezése csendet, nyugalmat, békét, a természet szépségeit sugározza (21. kép). Fényes gyakran

21. kép. Vasárnap csendje a földeken, 1902, Salgótarján

22. kép. Szentendrei táj, 1907-1908

megfordult Vácott és Szentendrén is. Szentendre hangulata különösen megragadta, idilli, világos, visszafogott képek festésére ihlette (22., 23. kép).

23. kép. Szentendrei háztetők, 1907-1908

Fényes napfényes korszakához sorolják azt az időszakot is, amelyben festményeinek témája jelentősen változott. A század első évtizedének második felében nem az alföldi táj, a kisvárosi utcák hangulata kötötte

24. kép. Ünnepnep, 1909

le figyelmét, hanem az élénk színű paraszti szobabelsők, csattanó színekkel festett csendéletek, az enteriőrökbe helyezett életképek, tarkaruhás népviseletbe öltöztetett paraszthalakok (9).

„Csendéletei érdekesen mutatják, hogy miképpen dolgozta fel magában Cézanne hatásait. Az anyagot keresi; annak szilárdságát vagy lágyágát, pórusaiból kiáramló melegét majdnem erotikus túlzással érzékelteti. Az asztalra vetett terítő selyme, a porcelán keménysége, a játékló festett fájának szálkája meggyőző erővel, közvetlenséggel él vásznain. „ (10).

25. kép. Látogatás, 1907

Olyan világot tárt elénk, amelyből az egyszerűség békéje árad. A csendéletek varázsát a mindennapi környezet, az ismerős tárgyak, a falakon családi fényképek, terítővel letakart asztal, edények, virágok, gyümölcsök adják, amelyeket támlás karos pad, lécvázás keményfa székek vesznek körül. A világos színekkel megfestett szobabelsőkben az ünnepi pillanatok a szépen megterített asztal körül ülő asszonyok színes

26. kép. Vasárnap délután, 1909 körül

viselete is megjeleníti (24. kép). A sárga fejkendő gyönyörű virágai, a fehér, piros csíkos asztalkendő, az asztalon kék-kockás mintájú csupor, az egyszerű, festett bútorok, a falakon függő kép az ünnep hangulatát tükrözi.

A *Látogatás* című képen az asztal körül, támlás karos padon két asszony beszélget. Egyikük jellegzetes szolnoki, hátulkötös vállkendőt visel (25. kép). A piros csíkkal díszített, házi szőttés terítővel letakart asztalon kancsó és a szép és okos arcú háziasszony kezében tányér, süteménnyel. A színek lágyak, finomak, a ho-

27. kép. Terítés, 1908

28. kép. Mákoskalács, 1910

mogén színnel festett falfelületek monotoniját a harsány virágos tányérok ellensúlyozzák. Hasonló nyugalmat áraszt a *Vasárnap délután* című festmény is (26. kép).

Az 1908-ban festett *Terítés* igazi remekmű (27. kép). Az ünnepi ebédre készülődés pillanatát ábrázolja: piros csíkos fehér asztalkendőn virágok, üvegek, tányérok, amelyeket a szép arcú, komoly tekintetű háziasszony gondosan helyez az asztalra. A fejkendő színei különösen szépek: az uralkodó szín a világoszöld, de felsejlik a kendőt díszítő színes virágminta is. Ezen a képen is láthatók a paraszti enteriőrök jellegzetességei: világos színek, egyszerű szürkés árnyalatú fal, az előtér nőalakjainak színes, mutatós, tetszetős fej- és vállkendői, és az erős színekkel díszített kancsók, tálak (9). Az ólomházas kerámia zöld színe jelenik meg a *Mákoskalács* alatti tálán (28. kép). A korsó és a tányér virágmintái, a robosztus fa karosszék jellegzetes tárgyai Fényes kimunkált, finom naturalizmussal és végtelen egyszerűséggel ábrázolt paraszti szobabelsőinek. „Az egész kompozíció gondosan mérlegelt egyensúlya, világos színskálája, szimmetriája azt sugározza,

hogyan olyan világ jelenik itt meg, amelyet tisztaság, rend és harmónia jellemez.” (11).

30. kép. Vasárnap délután, 1910 körül

29. kép. Virágos kendő, 1910 körül

A *Virágos kendő* című képen valóságos színorgia jelenik meg (29. kép). A kék fehér virágmintás terítővel letakart asztalon sárga alapon színes rózsás kasmirkendő látható, amely visszaköszön a virágcsokor sárgájával. Az asztalon mázas, változatos színekben pompázó virágmintájú cserépkancsó. A kép színvilága megéjtően szép, hangulata békét, kiegyensúlyozottságot sugároz. A *Vasárnap délután* a paraszti enteriőrök szinte összes kellékét bemutatja. A tárgyak, a színek tobzódása, a vasárnapi ünnepi asztal dús terítése, a szobabelsők jellegzetességeit foglalja össze (30. kép). A *Virágcsendélet csészékkel* színei sugárzóak (31. kép). A zöld mázas vázában dús virágcsokor, amelyben a sárga szín uralja a képet, mellette a fehér és a vörös színű virágok finom kontrasztot adnak.

31. kép. Virágcsendélet csészékkel, 1907 körül

Fényes portréfestői életműve is jelentős, amely erős karakterizáló képességét bizonyítja (2). Az arcképek stílusa változatos, a barnás, drámai tónusú és a színes nagyobb felületekből építkező alkotások egyaránt megtalálhatók. Az 1908-as kiállításán mutatta be *Egy építész arcképe* című alkotását (32. kép). A Weinberger (Vedres) Márkról készült portré színei változatosak (33. kép). A jellegzetes arcot zöld háttér övezi, a fehér, a vörös és a barna különböző árnyalatait bemutató portré színvilága már eltér a korábbi, drámai hatású arcképekétől. Az Ignotus öccsének Veigelsberg Viktornak az arcképe világos, színes, vidám hangulatú (34. kép). A portrén a háttér a világoszöld különböző árnyalata jelenik meg, a fiatalember bohémesen felcsapott karimájú kalapban, sárga nyakkendőben, világos kabátban, gombjában vörös szegfűvel vidám néz a szemlélőre. Viktor 1917-ben Vég helyre magyarosított, fia Vég helyi Péter (1908–1986) gyermekgyógyász és felesége az 1980-as években a Szépművészeti Múzeum és a Magyar Nemzeti Galéria egyik fő támogatója lett (2).

32. kép. Egy építész arcképe (Jakab Dezső), 1907

Fényes már az első világháború kezdetén 1913 körül tanulmányozni kezdte a Bibliát, amely később képeinek is témájává vált. „Nagyon szeretem a bibliát...

33. kép. Vedres Márk arcképe, 1907 körül

34. kép. Kalapos férfi vörös szegfűvel (Vághelyi Viktor képmása), 1908

de csak úgy akarom ismerni, ahogy gyermekkoromban olvastam. Ne bolygassa meg semmi, ahogy én az istenes világot látom „ – nyilatkozta a festő (12).

Az 1918-ban megrendezett gyűjteményes kiállításra meglepte a látogatókat. A modern élet egykori krónikása összesen 12, nagyszabású jelenetet festett az Ó- és Újszövetségből. Ezek közé tartozik többek között a *Mózes vizet fakaszt a sziklából* (35. kép), a *Betlehemi csillag* (36. kép) és a *Levétel a keresztről* (37. kép). A

35. kép. Mózes vizet fakaszt a sziklából, 1914

36. kép. Betlehemi csillag, 1915 körül

század első évtizedében születtek a templomokat, kastélyokat és múzeumi belső tereket ábrázoló festményei is (38., 39., 40. kép). A bibliai témákat és művészettörténeti előképeket is megidéző témaváltás „már előre-

37. kép. Levétel a keresztről, 1916

vetítette a festő 1913-tól egyre erősödő múltba fordulásának az elkövetkező három évtizedes alkotói időszak meghatározó, ún. romantikus korszakát” (1). Ebben a festői periódusban a hétköznapi valóságtól eltávolodva stilizált világ, meseszerű, naív formakultúra mellett kötelezte el magát. „Álomvilágot épített magának, melyben új emberek, új természetben, álmologikában cselekednek és mozognak, hol sem a valóság formái, sem az éber-élet törvényszerűségei nem uralkodnak rideg következetességgel, minden szabadosság

38. kép. Velencei barok-templom (San Pantaleone), 1909

39. kép. A kiscelli kastély (Múzeumbelső), 1913

40. kép. Fontaineblau, 1911

jogához jut, minden megtalálja a maga ellentétjét, szín és forma sajátos kapcsolatokba kerül és különvált életet él... A szemlélő joga kijelenti, bele tudja-e magát élni a művész világláttatásába? A művész joga mindezenre kétségtelen ahhoz, hogy a maga álmainak formát teremtsen. Ezt tette Fényes Adolf. Ilyen az igazi, a szuverén művész élete.” (13).

Az álomban és az álomszerűségben megjelenik a látomás, a képzelet, a mese. Az új szemlélet új formát is kívánt, kialakult a festő meseszerű, naív formakultúrája, a hétköznapi valóságtól eltávolodó világokat, fantasztikus tájakat festett, amelyek fölé a mesék ezüstfelhős kék ege borul.

„Képeinek szimmetriába szerveződő kimért geometrikus formavilága hol az új tárgyiassághoz közelítő neoklasszicista megfogalmazással párosul, hol pedig a naív művészet leegyszerűsítő gesztusai jellemzik. Óriási horizontú keskeny szántóföldjei fölé gyakorta barokkosan kavargó, olykor fenyegetően sötét égbolt nehezedik” (3). (41., 42. kép).

41. kép. Mesebeli táj, 1920-as évek

42. kép. Nyugtalan idő, 1919

Lázár Béla írta: „Egei a legszebb felhőalakulatok, melyeket megálmodott valaha természetkedvelő költő,

43. kép. Magányos tanya, 1920

szebb, mint a valóság, mert a természet sok elszórt szépsége egy-egy alig négyzetméteres vászonra van koncentrálnva, amint azokat megkonstruálta egy teremtő fantáziával megáldott poétalélek, aki az élet benyomásai fölött szuverén rendelkezik, formálja, alakítja, fokozza, egyszerűsíti őket, úgy, ahogy azt képzelete eljátszatja véle. Micsoda báj lebeg ez álmovilág felett” (14) (43. kép).

„Az Alföld képeinek egész sorát hozza egyszerű előadásban. Nagy fekete földek hevernek előttünk, nyíl-egyenes látóhatárral. A magas égen pedig hatalmas alakulatokban lomha felhők függnek a rekkenő levegőben. Valahol meghasadt a kárpitjuk s onnan a verőfény egy csíkja vetődik a földre, amelyen élénken felvirul egy darab vetés, pár bokor.” (15) (44. kép).

Fényes ebben a festői korszakában középkori életképeket, regyszerű jeleneteket is vászonra álmódott (45., 46., 47. kép). Képei a csöndes regeszövéés óráiban születtek, különböző hangulatok sugallatára. Meseszerűvé varázsolja a téli alföldi tájat, egymáshoz bűvő, behavazott kis házakkal, amelyekre sötétkék ég tekint (48. kép). A művészi alkotások festmény és költemény

44. kép. Bujkáló nap, 1923

45. kép. Régi város, 1914

48. kép. Havas utcácskéslet, 1920-as évek

46. kép. Májusi táj (Vonuló katonák), 1919

egyaránt, a művész lelkéből fakad. „Hunyd be testi szemedet, hogy először lelki szemeddel lásd meg a képedet. Aztán hozd napvilágra, amit a sötétben láttál, hogy kívülről befelé, visszahasson másokra.” – idézi

47. kép. A villa, 1918

Felvinczi-Takács Zoltán Caspar David Friedrich motívóját.

Fényes döbbenetes erejű lírai megnyilatkozása, egyik utolsó festménye, késői önarcképe az *Öreg festő téli tájban* (49. kép). „A művész a mindig jól öltözött elegáns mester fekete télikabátban, kalapban, esernyőjére támaszkodva, hóna alatt rajzmappával a szolnoki tabán hólepte vidéke fölé magasodik. Lába alatt téli dermedtségbe merült néptelen házak sorakoznak. Viharos, szürke ólomnehéz téli ég nehezedik rájuk, a fenyegető végtelenség üzenetével. A művész kikacsintó mosolya közönségének szól: ezt a tetszhalott tájat sokadszor formálta önképévé és most elbúcsúzik tőle.” (2, 16.)

„Képei a csend képei, finomak, líraiak, nagy tudással és nagy átéléssel megfestett kompozíciók, melyek a művészet nagy forradalmi közepette sem szakadtak el az európai művészet klasszikus nagy tradíciójától.” (17).

Források

1. Wikipedia.
2. Fényes Adolf 1867-1945. A Magyar Nemzeti Galéria kiadványa, Budapest, 2025. Szerkesztő: Plesznivy Edit.
3. **Plesznivy Edit:** Fényes Adolf napfényes korszaka. A szegény ember képektől a romantikus képekig, 1900-1913. (In: Fényes Adolf, 1867-1945. A Magyar Nemzeti Galéria kiadványa, Budapest, 2025. Szerkesztő: Plesznivy Edit.
4. **Vidor Győző:** Borús évek – derús képek. Szolnok város múltjából. Szolnok. 1990.
5. **Hermann Lipót:** A művészasztal. Képzőművészeti alapkiadó vállalata, Budapest, 1958.
6. **Rózsa Miklós** 1912. (In: Plesznivy Edit: Fényes Adolf napfényes korszaka. A szegény ember képektől a romantikus képekig, 1900-1913. (In: Fényes Adolf 1867-1945. A Magyar Nemzeti Galéria kiadványa, Budapest, 2025. Szerkesztő: Plesznivy Edit.
7. **Lyka Károly:** Új idők, 1905 a, 475.
8. **Lyka Károly:** Új idők, 1905 b, 353.
9. **Szedlmayr Krisztina:** Fényes Adolf parasztpolgári szobái (In: Fényes Adolf, 1867-1945. A Magyar Nemzeti Galéria kiadványa, Budapest, 2025. Szerkesztő: Plesznivy Edit.

49. kép. Öreg festő téli tájban

10. **Bálint Aladár:** 1912 a. 694. (In: Plesznivy Edit: Fényes Adolf napfényes korszaka. A szegény ember képektől a romantikus képekig, 1900-1913. (In: Fényes Adolf 1867-1945. A Magyar Nemzeti Galéria kiadványa, Budapest, 2025. Szerkesztő: Plesznivy Edit.
11. **Révész Béla:** 1926 836. (In: Fényes Adolf 1867-1945. A Magyar Nemzeti Galéria kiadványa, Budapest, 2025. Szerkesztő: Plesznivy Edit.
12. **Révész Béla:** 1926 839. (In: Fényes Adolf 1867-1945. A Magyar Nemzeti Galéria kiadványa, Budapest, 2025. Szerkesztő: Plesznivy Edit.
13. **Király Erzsébet:** Teremtő fantázia Fényes Adolf késői korszakáról (In: Fényes Adolf 1867-1945. A Magyar Nemzeti Galéria kiadványa, Budapest, 2025. Szerkesztő: Plesznivy Edit.
14. **Lázár Béla:** 1923. 4. (In: Király Erzsébet: Teremtő fantázia Fényes Adolf késői korszakáról (In: Fényes Adolf 1867-1945. A Magyar Nemzeti Galéria kiadványa, Budapest, 2025. Szerkesztő: Plesznivy Edit.
15. **Lyka Károly:** 1923. (In: Király Erzsébet: Teremtő fantázia Fényes Adolf késői korszakáról (In: Fényes Adolf 1867-1945. A Magyar Nemzeti Galéria kiadványa, Budapest, 2025. Szerkesztő: Plesznivy Edit.
16. **Mészáros Ákos:** Egész ember a sok fél ember között. Fényes Adolf emlékkiállítása a Magyar Nemzeti Galériában. Mértékadó. 2025. november 3. Internet
17. **Bán László:** Előszó (In: Fényes Adolf 1867-1945. A Magyar Nemzeti Galéria kiadványa, Budapest, 2025. Szerkesztő: Plesznivy Edit.